

Ч. 1.

С І Ч Е Н Ь

1961,

І Н Ф О Р М А Т О Р

К В А Р Т А Л Ь Н И К

ДРУЗІ РЕФЕРЕНТИ С.Д.О.П.К.О.О.П.!

За нами ще один рік праці а разом з тим рік боротьби за У С С Д. Так як порядний господар при кінці року робить підсумки своєї цілорічної праці, таксамо і ми постараємося це зробити в цьому короткому зверненні.

Рік 1960 був першим роком по втраті невіджалуваного нашого Провідника сл.п. Степана Бандери. Так як можна було цього сподіватися, що атентат на сл.п. Провідника став початком скаженої ворожої акції проти ОУН та її Закордонних Частин. Починаються різні анонімові інтриги, погрози і очернювання. Починається посилені акція ширення зневіри, та переконування, що всяка боротьба є недоцільна та призначена на невдачу. До цього ворог навіть вживає колишніх провідних членів ОУН, які попали у ворожі руки. Ми є свідками різних отвертих листів, звернень через радіо а то й стикання безпосередніх контактів із членами ОУН за кордоном під псевдонімом відвідин

їх колишніми знайомими з краю. Починаються приготування до відвідин нас нашими рідними. Все це щоб на нашу чуйність прислати паралізувати нашу боротьбу і тим самим унеможливити нас як одну з загроз московському імперіалізму. У нас пробується вмовити що в краю жодного підпілля не має і що наша боротьба не має жодного значіння. В цей сам час ми знаємо що підпілля в Україні існує та що наша боротьба є дуже загрозливою для ворога бо інакше він на неї не звертав би на неї уваги.

Ворог присвячуючи нам стільки уваги та енергії сам і не зауважує як він забрехався. Бо коли б так було як Москва заявляє, то нащо тоді було вбивати сл.п. Провідника? Котрий/як виходить із ворожих пашквілів/і так не мав впливу на нікого. Нащо тоді закликати нас до закинення нашої боротьби, якщо після них вона нікому не шкодить? Невжеж Москві/яка вимордувала стільки мільйонів українців/так залежить на тому щоб ми себе не перемучували? Тільки наївний може в це вірити. Для нас членів ОУН це повинно бути тільки заохотою до ще більшої та до ще завзятішої боротьби. Це є доказом, що наша боротьба є на правильному шляху і постійно завдає ворогові болючих ударів. Тому ми тепер, як ніколи в попередніх роках нашого еміграційного життя, відчуваємо цю боротьбу та потребу її посилення.

Друзі Референти та співробітники, на порозі нового року ми мусимо зробити певні висновки з минулого щоб в новому році приступити до успішнішої боротьби. В цей час як ціла ОУН та її Закордонні Частини разом із широкими масами української еміграції ведуть цю запеклу боротьбу з Москвою-то нам членам органів безпеки ОУН припадає в цій боротьбі спеціально почесна але за разом дуже відповідальна роль. Ми мусимо собі усвідомити ще раз, що на наших плечах в першу міру спочиває охорона Організації, її членів та здорового українського загалу перед всякими ворожими зазісаннями. Від нашої справності розпізнати ворога в час та не допустити до завдання Організації будь-якого удару-залежатиме у великій мірі успіх нашої справи.

Тому нам треба посилити нашу чуйність та пильно стежити що діється довкруги нас і всякі підозрілі випадки негайно голосити. Старатися поширити круг наших співробітників, бо це дасть нам можливість мати ширше джерело інформації. Кожний з нас мусить собі усвідомити, що злегковаження наших обов'язків може мати фатальні наслідки для інших членів Організації. Нашим обов'язком є не допустити до цього. Памятаймо що кожне завербування московського агента з поміж здорової української еміграції є фактичною нашою невдачею. Викривання агентів і унеможливлення їх через ізоляцію від українського здорового загалу є нашим першим обов'язком. Ми мусимо бути приготованими на це, що в слідуючому році ворог буде старатися також посилити роботу в цьому напрямі. Тому на скільки ми будемо спроможні

протиставитися ворогові його намаганням. Наша вмідл протидія буде найкращим свідомством чи ми доросли до цього великого обов'язку який накладає на нас Організація. Не є виключним, що якраз в плані того великого наступу на нас Москва піде на це, що дозволить певні кількості наших рідних з України приїхати сюди на це щоби між ними післятєпевне число випробуваних агентів. Тому нам потрібно пильно стежити за приїздшими і їхною поведінкою. Одначе це мусимо робити дуже вмідло, бо не кожний, що приїде мусить бути агентом. Тому в таких випадках до справи мусимо підходити дуже вмідло, щоби не зразити собі невинних людей.

Беручи під увагу всі вище зрєбєровані справи, яще раз закликаю Вас Друзі до посиленої праці, чуйности і заподадливости в дії.

З нагоди РІЗДВА ХРИСТОВОГО І НОВОГО РОКУ бажаю Вам усім Веселих Свят, багато щастя, здоров'я і витривалости на тому шляху на котрий покликана судьбою поневолена батьківщина.

/ - / П. Невідомий.

НАЧЕРК СТРУКТУРИ НКВД.

В місяці грудні 1917.р. зорганізовано ЧеКа/черезвичайну комісію/ - по бородьбі зі спекуляцією і бандитизмом. ЧеКа проіснувала до 1923. року. Кермував нею Фелікс Дзєржинський Чека проголосила т.зв. червоний терор для нищення противників комунізму. Будова ЧеКа була дуже проста і тим самим робота ведена нею, була дуже груба. ЧеКа складалося з предсідателя і колегії звичайних чекістів, котрі вели допити і вирішували смертні присуди. До своєї роботи ЧеКа притягало бувших працівників царської охрани. Вони вели головні діла /властиву роботу/. Коли ЧеКа переняла від них знання, використавши їх вповні, під кінець майже всіх винищили. Бандитизмом убажалось на Україні: партизанку, військо УНР і т. п. В Росії: Прихильників царя, Врангеля, Денікіна, Колчака і других.

В році 1923. Чека переіменувється на ГПУ /Державне Політичне Управління / Воно мало характер політичної поліції. ГПУ ділилося на внутрішнє і зовнішнє. Зовнішнє організується зразу при амбасадах. Зразу їх робота подібно як колись у першій ЧеКа була дуже груба. Одначе досвід привів до певних успіхів і праця набрала перфекности і тонкости. В кожній державі розвивають інтензивну агентурну сітку. Нищать своїх ворогів за кордоном. Одних на місці вбивають, а інших захоплюють підступом і вивозять до СССР. На внутрішньому відтинку ГПУ переходить певну реорганізацію. Головна робота, це бородьба із: грубою спекуляцією, крадіжками, збивствами і бандитизмом. Це є зі всіма своїми противниками. ГПУ послуговується всіма методами головно провокацією. Нпримір - організування повстання на Україні і т. п. Дальше приходять на чергу кулацтво, бородьба з церквою і з українською контрєволюцією як: СВУ, СУМ, УВО-ОУН і інші самочинно організовані націоналістичні групи.

В році 1933. ГПУ переіменувється на ОДПУ /Обєднане Державне управління/. В році 1935. Організується НКВД. В його склад входять такі управління якк: ГПУ, РКМ, ОПО і т.п.

З цього часу окремі, раніш самостійні установи ввійшли в НКВД /НКВС - Народний Комісарят Внутрішніх Справ /, хоч їхня робота залишилася ціл сама. В окремих рєспубліках і автономних областях НКВД мало власні управління. Обласні відділи кожного з управлінь наркомата, які були підпорядковані керівництву обласних відділів, а ті були підпорядковані начальникові обласного НКВД. Обласний начальник був одночасно начальником обласного УГБ / УДБ - Управління Державної Безпеки /. НКВД організувалося по певній установленій системі, що дійсно була "мечем пролетаріату,

що своєю агентурою охоплювала всі верстви народів СРСР. Всіх антидержавного настрою арештовано, ліквідовано або засилано в концтабори. Витворено атмосферу недовіря, донощитва і т. п..

Склад УГБ по відділам:

- I. НКВД - /Москва - Республіка - область - міське управління по більших містах як Кривий Ріг, Дніпропетровське і райони.
- II. УРКМ /УРСМ - Управління Робіничо Селянської Міліції / - Аналогічно як НКВД, з тим, що УРКМ мала свої станиці по районах.
- III. ОПО / ВПО - Відділ Пожарної Охорони /.
- IV. Обл. Упр. ЗАГС /ЗАГС - Обл. Упр. Запису Актів Громадського стану/.
- V. Обл. Упр. по будівництві доріг /Обл. УСМОСДОР /.
- VI. Обл. Упр. лісної охорони.
- VII. Обл. Упр. Місць заключень / тюрми, концтабори /.
- VIII. Обл. Упр. ІТК /Обл. Упр. Ісправно Трудових Колоній /.
- IX. Обл. Упр. Ісправно Трудових Робіт.
- X. Обл. Упр. Архіву.
- Xi. Динамо- спортова секція.

Горизонтальна побудова НКВД обласного.

1. Відділ зовнішньої обсервації і реєстрації / відбитки, копії, переписи /.
2. УСО - Обліково-статистичний відділ.
3. ОО - Особовий Відділ.
4. КРО - Контр-розвідний Відділ.
5. СПО - Секретно-політичний Відділ
6. Відділ Сходного Транспорту.
7. Транспортний Відділ.
8. Спецвідділ - Керує всіма спец відділами, заводів, підприємств і інституцій.
9. ЕКО - Економічний Відділ.
10. ОК. - Відділ Кадрів
11. ОМЗ - Відділ Місць Заключень /тюрми, концтабори /.
12. ІР - Інспекція Резерв.
13. СПО - Відділ Пожарної Охорони.
14. ОЛО - Відділ Лісної Охорони.
15. АХО - Відділ Адміністративно-господарчий.
16. ФО - Фінансовий Відділ.
17. Відділ Зв'язку
18. Верхкоманда і Командантура.

Структура й методи ІГВ - НКВД.

Обласний Відділ Державної Безпеки Складається з таких відділів:

I-ий відділ УСО - Обліково-статистичний відділ.

Цей відділ центрував усі списки, які були в картотеці на всіх ділянках агентурних справ. В картотеці хоронилися списки за весь час існування ЧеКа, ГПУ, кінчаючи на останніх роках, на всіх ділянках. В списки вмішувалося рух справи у виді оперативної роботи, як і в змісті передачі одному чи другому робітникові. Тут концентрувалася картотека агентури діючої, як архівної, при чому відмічувалися всі особисті зв'язки агента. Картотека була ведена у поазбучному порядку, що облегшувало роботу картотечникові і через те справи видавалися дуже скоро.

Робітники оперативного відділу повинні були в кожному випадку переводити справу в УСО і коли якась особа не була на списку, то брали на список, або зареєстрували у доповнюючі матеріали. Крім того УСО реєструвало слідчі матеріали, вели обсервацію за ходом слідства та його закінчення після УНК /Уголовнопроцесуальний кодекс /. В році 1939. в УСО була зорганізована фотолабораторія. Вона фотографувала всіх арештованих, фотографії яких входили в списки картотеки. В УСО входив роз-

шук за політичними проступками, всіх, які скривались від слідства і суда. / Емігранти, про яких звіти поступали в ІНО - чужоземний відділ /.

II-ий - Оперативний - Відділ.

Оперативний Відділ складався в більшості з таємних робітників /Не агенти, а штатних робітників, іменно таємних /, які по завданні других оперативних відділів вели надзір над розроблюваними об'єктами, слідили його мешкання, фіксували всі стрічі на вулиці. Надзір вівся так, що об'єкт не міг знати або замітити, для того таємні робітники завжди змінювалися, або перемінялися в другі костюми. Для таємної агентири існували конспіративні квартири, куди вони являлися, де одержували завдання і приносили таємні звіти. Другий відділ вів реєстрацію корисподеції, секретна перевірка, зняття копій або відписок із листів. На реєстрацію корисподеції давалось завдання оперативним відділам за підозрілими типами /розроблюванням /. Надзір за , телефоном, телеграфом і радіопередачами, допоміжний комутатор, це сидів робітник, який фіксував розмови.

III-ий відділ КРО - Контррозвідчий - відділ.

Цей відділ складався з кількох підвідділів:

1. відділ КРО - вів роботу по польському шпіонажу, розроблення підозрілих осіб по польському шпіонажу /всіх поляків втікачів з Польщі й осіб, які мали родинні зв'язки в Польщі/.

2. відділ КРО - вів роботу по німецькому шпіонажу / розроблення всіх підозрілих осіб по німецькому шпіонажу, при чому розроблювано осіб не лише німецького походження, але також за бувшими полоненими першої світової війни, які були в полоні в Німеччині. Всіх які були в Німеччині в службові поїздки.

3. відділ вів роботу по французькій і іншій шпіонажі. Окрему увагу звертали на японський шпіонаж.

4. підвідділ КРО вів роботу по лінії білої контрреволюції, це є за всіма, які були в білій армії, бувших членів царської армії і всіх тих, що могли відноситися до цієї категорії. Крім того цей відділ розроблював усіх тих, які були учасниками політ-банку / махно, Маруся і другі /, також підозрілих дотерору.

IV. відділ - СПО - Секретно-політичний відділ.

СПО подібно як і КРО ділився на кілька підвідділів:

1. підвідділ СПО вів розроблювання троцькістів, праву-уклоністів і бувших членів ВКПб.

2. підвідділ СПО вів розроблювання всіх тих, що належали до антисовітських політичних партій, як РСДП /меншовики /, СР і інші.

3. підвід. СПО вів розроблювання всіх тих, що брали участь в політ бандах, що служили в петлюрівських частинах, Гайдамаках і підозрілих до українського націоналістичного руху і українських революціонерів.

4. Підвід. СПО вів розроблювання антисовітського елементу серед совітських службовців, робітників обласного Виконкома, Обласних відділів і інших. Крім того обслуговував колгоспи і радгоспи.

5. підвід. СПО вів розроблювання антисовітського елементу серед робітників, промислових підприємств, дрібної промисловості робітників державної торгівлі.

6. підвід. СПО вів розроблювання контрреволюційного елементу серед професорів, учительства, ВУЗ-ів та середніх шкіл /серед професорського складу і учнів тих шкіл /.

V. Відділ НКВС - Слідчий Відділ.

Робітники цього відділу вели тільки слідство, не маючи агентири. Робітники цього відділу робили секретну перевірку за

робітниками і, взагалі мали надзір за робітниками, за образом, їх приватного життя, поведінки, зв'язків і т. п. До року 1938. 81 відділ обслуговував автові транспорти і бази транспортних автомобілів. Він опісля називався третім транспортним відділом. Функції його сходились з економічним відділом, - вияснюючи господарською сторінкою.

VI. Відділ НКВС - Відділ Кадрів.

Вів роботу по припинанні і звільнюванні робітників. Робітники цього відділу робили секретну роботу за робітниками і взагалі мали надзір за робітниками, їх приватним життям і поведінкою. В своїй праці майже покривався з відділом слідчим. Однак це був ненавчаний вищий щабель контролю своїх робітників.

VII. Відділ НКВС.

До року 1938. цей відділ обслуговував військову промисловість тобто всі фабрики, що виробляли військову продукцію. Цей відділ слідив за прийомом і звільнюванням робітників на

військових фабриках. На військових фабриках були спеціальні відділи, що займалися прийомом і звільнюванням робітників. Начальник того відділу був одночасно заступником директора фабрики. На ці пости назначували найкращих робітників НКВС і обов'язково тих які мали знання оперативно-агентурної роботи в ранзі не менше лейтенанта. ІДБ. Начальник прийомів і звільнювань підчинявся VII-му відділу. В році 1939. VII-ий відділ був влитий у VII-ий відділ ЕКО. І

В цьому році в VII-ий відділ увійшов спецвідділ, що існував спершу як самостійний відділ. Спецвідділ допускав або не допускав робітників на спецроботу, т. з. начальників спецвідділів підприємств і установ на всіх осіб, що мали відношення при розробленні мобілізаційних планів у виконанні спеціальної і секретної роботи, зв'язаної з мобілізаційним завданням. VII-ий відділ слідив за порядком збереження секретних документів, збереження державної таємниці. Крім того в цей відділ входив секретарят, який складався з кількох людей, які концентрували в себе контроль за роботою всіх управлінь і відділів НКВС. Також в VII-ий відділ входив апарат особоповноваженого при начальникові НКВС. Цей апарат мав агентуру серед оперативного складу робітників, вів розроблення останнього та вів слідство за проступки працівників НКВС.

VIII. Відділ НКВС - ЕКО.

ЕКО ділиться на підвідділи :

1. Підвід. ЕКО обслуговував заводи важкої промисловості. Агентурно-оперативне обслуговування зводилось до виявлення недоліків у підприємствах, виконання фабриками намічених планів і окремих завдань, виявлення шкідливості, шкідників їхньої агентурної роботи, диверсантів і другого антисоветського елементу, головне серед інженеро-технічного персоналу і службовців.

По інших підвідділах праця організована аналогічно до згаданого. Треба підмітити наступні : Коли ЕКО агентурним порядком одержувало матеріали на підозрілих людей по шпionажу, терору троцькістів або другої діяльності, розроблення якої входило до других відділів ЕКО, обов'язково передано ці матеріали другим відділам. Такий порядок агентурної роботи існував по всіх відділах.

2. Підвід. ЕКО - обслуговував фабрики військової промисловості.

3. Підвід. ЕКО - обслуговував фабрики технічної промисловості, гірничий, металургічний, вуглохемічний і хемічно-технологічний інститути.

4. Підвід. ЕКО - обслуговував машино-будівельні фабрики.

5. Підвід. ЕКО - обслуговував шевську, кравецьку, промисловість, заведення і фабрики легкої промисловості і промкооперативів.

6. Підвід. ЕКО обслуговував торгівлю .

IX. Відділ НКВС - АХО, Адміністративно - Господарчий Відділ.

Цей відділ не був оперативним відділом . Керував гаражем гуртожитками, видачою зброї і уніформи і т.п..

X. Відділ НКВС - ФФ - Фінансовий відділ.

Вів фінанси, виплати, заплати і т. п.

XI. Відділ НКВС - Це комендантура, охорона внутрішньої тюрми і переведення смертних вироків.

XII. Відділ НКВС - Спецторг.

Цей відділ доставляв НКВС працівникам продукти, вів закритим магазином НКВС. До року 1938. при обласному НКВС була 4 "Фельдгернська зв'язь" /довірені поштовці/, завдання їх було перевозити с крихту корисподедцію, гроші і інші цінності. В році 1938. Фельдзв'язь була розформована. Частина поштовців була переведена на пошту, а більша частина в державні банки де була зорганізована оперативна група інкасаторів.

АГЕНТУРНО - ОПЕРАТИВНА РОБОТА.

Оперативними відділами були охоплені усі верстви населення. Агентурно-оперативна робота була побудована з планом розроблення всіх верств антидержавного настрою. Коротко - агентура охоплювала все, що могло мати яке небудь антидержавне відношення, починаючи від учнів народної школи, дворників, зовбудів, а кінчаючи на шпіонах терористах із других держав. Кожний оперативний відділ будував так свою роботу, а далше і агентуру, залежно від характеру ведення роботи. Нпримір : II-ий відділ маючи секретну агентуру по характеру роботи із робітників гостинницька /секрет агентура слідила за всіма особами, що перебували в місті і користали з услуг гостинниці, портієри які слідили на своєму відтинку за всіма особами, що живуть в домах, хто приходить, хто виходить до кого і як часто і т.п.. Працівники ресторанів , урядовці і т.п. запрятали до цієї праці. Вони постійно слідили за тими особами, що перебували на цих підприємствах, за їх поведінкою. Праця другого відділу схожа на працю охоронного відділу царської жандармерії. Робота цього відділу будувалась так, щоб забезпечити агентурною обслугою той контингент осіб який міг його інтересувати з оперативного боку коли появлявся якийсь чоловік в місті, відразу подавав під остріл другого відділу. Успіх залежав від оперативності, відділу і повротности агентури. Агентурна робота КРО Побудована по "окраскам" оперативної роботи, різнож, як увесь відділ був по окремим секторам, нпр.: I-ий відділ працював по польському шпіонажу, який складався з осіб польської національності, утікачів з Польщі або тих, які мали в Польщі родинні зв'язки. Цей принцип будови агентури не означав, що не можна або не треба мати агентури з осіб другої національності, яка моглаб вести з успіхом розроблювання поляків. Таксамо був побудований другий відділ КРО по німецькому шпіонажі. При цьому агентура цього відділу, як і сама робота не організувалась до роботи зі шпіонами виключно. Сюди входила і боротьба з німецьким націоналістичним рухом. аналогічно будувалась агентурна робота і в других відділах, по другим секторам оперативної роботи з малою тільки різницею. Агентурно-оперативна робота ЕКО відрізнялася тим , що цей відділ головну увагу звертав на економіку, а матеріали надходячі з агентури мали специфічний характер того або іншого представлення діяльності підприємства або фабрики. ЕКО більш всього писало докладно не по агентурнім розробленням осіб, а проминуло діяльність фабрики чи підприємства.

Прийом агентури.

Прийом агентури проходив по строго розрахованому графіку. Графік прийому агентури укладався кожним робітником окремо, а після укладався загальний графік цілого підвідділу. останній зводив графік всього відділу. цим переслідувалася двояка ціль :

1. Графік прийому агентури повинен бути уложений так, щоб виключало можливість розшифрувати агентуру, т. зн.. прийому одночасно двох агентів на одній і тій самій конспіративній квартирі. В графіку повинна бути виразно зазначена кличка агента, псевдо, час прийому, день години і номер конспіративної квартири, повинність підпорядкування, прізвище оперативного робітника, який приймав агента.

2. Графік служив контролем оперативного складу відділу. Оперативний робітник після прийому агентури подавав у репорті результат прийому агентури й проведеного дня. Крім того начальницький склад мав змогу перевірити роботу оперативного робітника агентурою, приходячи на конспіративну квартиру в момент прийому агента. Спосіб контролю оперативної роботи, оперативного складу був численний. На кожного агента в обов'язковому порядку заводилось робочу і особисту справу. В особистій справі концентрувались усі матеріали представлені агентом за час його роботи / робота і якість агента /. На підсумці матеріалів обов'язково мусить бути дата вступлення на роботу, по чому можна було перевірити, як часто і поскільки точно були зустрічі з агентом, якість представлених матеріалів і як проводив тим агентом оперативний робітник. При зустрічі і прийомі агента оперативний робітник повинен був дати потрібне в'яснення завдання агентіві відносно проведеної роботи.

Розроблення осіб по антидержавній діяльності.

Списки по тій чи іншій антидержавній діяльності були встановлені із слідуєчого :

1. Перше агентурне розроблення по самому змісту донесенні про його / підозрілі особи / підозрілі рухи по антидержавній діяльності. Діставши перше донесення від агента оперативної роботи перевіряв цього типа через УСО, після розроблення агентурне розроблення, реєструючи останнє в УСО, коли нема на цього типа ніяких матеріалів. При розробленні матеріали доповнювались.

2. Після першого агентурного розроблення при збільшенні матеріалів оформлюється справа і формуляр. Коли в матеріалах фігурує дві або більше осіб - справа групи.

Розроблювання справи - формуляр, як і агентурна справа, проводиться через агентуру, а також через поміч других середників, про які була мова / зовнішній надзір, перегляд кореспонденції і т.п. /. Одночасно проводиться документацію антидержавної діяльності секретною дорогою /наскільки це можливо /. Розроблення справи фігурантів проводиться до того часу, поки не нагромадиться достаточна кількість матеріалів. Після справа передається у слідчий відділ для реалізації. При розробленні справи оперативний робітник зразу повинен подумати про те, щоб не розшифрувати агента. Воно собою важне, але разом з тим вимагає більшого знання оперативного робітника. В протилежному разі розшифрування агента унеможливує його використання в дальшій діяльності. Після розшифрування перекидають його в інше місце, але зменшує якість роботи в нових умовах і наводить нехоть до неї. Основою всієї оперативної роботи являється доброякість агентури, підбір і вербування агентів. Багато залежить від оперативного робітника від правильного вмілого керування агентом, який повинен бути досвідченим, рішучим, ініціативним також користуватися повагою агента.

Вишкіл Оперативного Складу НКВС - ІДВ.

Вишкіл проходив кількома дорогами.

Першою основною методою вишколу оперативного складу — це безпосередня оперативна робота. В даному випадку робилось так, що цього робітника незалежно від його загальної освіти, прикріплювалось до старого оперативного робітника, до якого прибирав і набирав метод роботи в першу чергу з агентурою. Сюди входять питання : прийома агентури, задержання конспіративних метод, підбір і вербування агентів, вишкіл агентів. По суті робота з агентурою по вказаних вище питаннях — була основою оперативної роботи. В якості основного матеріалу, для вивчення оперативної роботи служить досвід робітника. Окремої літератури по тому питанні майже не було.

1. Леплевський І. — "Робота з агентурою по лінії КРО".

2. Крівець Є.Ф. — "Методи вербовки й роботи з агентурою".

Брак таких книжок заключається в тому, що положення або приміри погано засвоюються, по друге — при пер бовці і роботою з агентурою не можна задержати одного шаблону, чи вибраного лише раз рецепту. До років 1935.- 36. в Москві існувала центральна школа підготовки оперативного складу т.зв. "Ц.Ш.". Ця школа випускала не тільки оперуповноваженого, однаке з практичній роботі використати було майже неможливо. В кожній справі багато залежить від особистих якостей і здібностей цього чи іншого індивідуала. В школі викладали старі досвідчені енкаведисти. Оповідали різні історії з власного пережитого. В році 1936. крім "Ц.Ш." для підготовки оперскладу були зорганізовані школи в Києві, Новосибірську, Брджонікідзе і других більших центрах, при чому в роках 1937. і 1938. майже в кожній області були зорганізовані курси на котрих підготовлялось численний молодняк. Не можна сказати, що ознайомлення на тих курсах не мало зна. Навпаки, хоч поверховне, однаке давало певну підготовку до практичної роботи.

По скінченні "Ц.Ш.", робітника прикріплювали до оперпраці-ника, щоб той за кілька місяців приготував працівника до самостійної роботи. Ще раз багато залежало від особистих якостей даної людини. в оперативній роботі, розвинення природної меткості, Орієнтація ума має велике значення /винахідливість/, вміння бистро орієнтуватися з які небудь ситуації. Оперативність кожного /зокрема /робітника має дуже велику основну роль і має рішальне значення в оперативній роботі. Наука оперативного робітника починалась в першу чергу з ознайомленням оперативного матеріалу, одночасно практикант ходив разом з оперативником на прийм агентури. Був присутний при зустрічі, слухав розмов, щоб засвоїти собі те, з чим може зустрінутися. Постепенно практикантові доручували самостійні приняти агента, дістати матеріали, дати агентові інструкції на дальшу роботу на підставі одержаних матеріалів, або коли хоч трохи був зорієнтований попередньо, дати дальші інструкції. Все це робиться при участі оперативного робітника, який справляє практиканта, добавляє те, або інше, що треба.

Більше значення при роботі з агентурою має питання прийому агента. Оперативний робітник повинен знати агента, як самого себе, його особисті якості, спосібність його оточення, звязки і т.п.. Головно звязки агента та підготовка мусить бути дуже опрацьована. Прийом агентури був розроблений по строго розробленому графіку, який й повинен забезпечити конспірацію. Залежно від здібностей одного чоловіка на оперроботу можна підготувати за 2 — 3 місяці, а максимум за пів року, іншому не може і цілий рік. Легкою була слідча робота й підготовка до неї робітника тривала недовго. Облегшувало як і знання так і підсумки літератури, або теорії. Правда добрий слідчий дає собі скор раду. При слідстві треба знати уголовний процесуальний кодекс /УПК/. При слідстві відіграє немалу роль видержлива терпеливість слідчого, знання матеріалу і складу. Також багато значить вмілий підхід до обвинуваченого, ідіставши від нього відповідні матеріали чи дані, поминаючи те, що в НКВС, як правило, передслідство, проходить точне розроблення

агентурною секретною дорогою за вказанням слідчого. Практикант також переводив слідстві при слідчому. для деяких важко перевести оформлення допиту - це є фіксації доказів, або записання протоколів показу. Тут потрібна грамотність. Треба вміло передати думки, записати правильно і подрібно те, що говорить обвинувачений, що - як правило - не все точно виповнялось. Важне, щоб охопилося сенсовну думку показів обвинуваченого. Як правило, кожний обвинувачений на слідстві старається говорити як найменше про свою вину, чим це є дійсно, при чому розумний обвинувачений дорогою відказів і других заходів відмовляється від вини. Дістати повні дані від такого обвинуваченого, справа спритності і повного знання слідчого. Слідчий повинен вміти обходитися з відомими матеріалами. Повинен мати добре обдуманний план, коли не приміняється фізичних засобів при переслуханні. Тут і штука, коли приміняється фізичні засоби, дуже важне більше знання. Коли приміняється фізичні засоби, можна дістати від кожного арештованого потрібних зізнань в кожному напрямку. Крім побойів, примінявалось т. зв. "конзеєр". Він полягав в тому, що до арештованого допитували кілька днів без перерви. Примінювання цього метрета доводило арештованого до цього, що він був готовий говорити все, що захочуть, щоб тільки зберити себе під мук. Факт, що застосовання фізичної муки не все дає бажані наслідки.

УОС - Обліково - Статистичний Відділ.

Цей відділ до року 1932. називався УСОСС. УОС являвся хоч і самостійним відділом, але нерозлучною частиною всіх оперативних відділів. Крім цього в УОС концентрувалися всі обліки, зберігалися всі архіви. УОС слідкувало за роботою оперативних відділів - вірніше - відбивало їх роботу, але зобов'язувало оперативні відділи до більш чіткої постановки агентурно-оперативної роботи відбитки останної через УОС. У картотеці УОС знаходилися на обліку абсолютно всі особи, які переходили через матеріали агентур і слідчих справах за весь час існування ЧеКа, ГПУ, НКВС. Картотека УОС знаходилася у спеціально приготованій огнестривалій шафі і складалася з облікових карток по спеціально розробленій формі, в якій записувалося: імя, прізвище, по батькові, рік і місце народження, національність, місце праці і проживання, та короткий зміст матеріалів, що вказували на нього. при тому обов'язково було поставлено дату взяття на облік, яким відділом чи підвідділом. Якщо обліковець проходить по агентурній справі, то вказується номер і кличка агентурної справи, номер попередньої розробки. Форма картки мала спільний вигляд:

- ... - збітка /ставляється три перші літери прізвища /
- 1/..... - дата взяття на облік
 - 2/..... - прізвище, імя та по батькові
 - 3/..... - рік та місце народження
 - 4/..... - Національність
 - 5/..... - місце праці
 - 6/..... - ґах
 - 7/..... - місце проживання
 - 8/..... - номер та кличка агентурної справи, ґах формуляр н.м.м. слідчої справи чи попередньої розробки.
 - 9/..... - яким відділом чи під відділом взято на облік

На звороті цієї картки записується короткий зміст матеріалів і заноситься всі зміни. З попередньої агентурної роботи заведена справа формуляр, чи з попереднього та другого виду обліку. Заведена агентурна справачи в наслідок агентурної розробки почато слідство, коли почато, коли скінчено, наслідки суду. Зазначений вид обліку був попереднім і якби основним тому, що по агентурній і слідчій справах виходили ще додаткові карточки, більшого розміру, з більшою кількістю питань, при чому на зворот-

ній сторінці записувались всі особи, що проходили по тій справі. Як попередні та і другі переховувалися в спеціальних скринях по абетці, як початкова літера так слідує дві. Таким чином користування картотекою було досить просте і легке. Всяку довідку в УОС можна було одержати протягом кількох хвилин. Крім того в УОС був т. зв. "стіл можливості", це картотека, що складалася з облікових карток на увесь таємний апарат /агентури/. Правда, агентура проводила і по попереднім обліку, але в цих картках були точніші і обширніші дані про агента, із зазначенням дати заарештування, прізвище працівника, що проводив вербування його кличка по якій справі використовується агент, коротка службова і особиста характеристика агента. Крім того детальний список зв'язків агента, куди заносилися всі особи, що приходять по матеріялах. Слід зазначити, що в попередній картотечі підобліковця зазначається по матеріялах якого агента і коли проходив. А також який агент знайомий з цією особою, а тим самим має можливість до її обробки. Такі дані подаються в "столі можливостей". Природно, що у вас виникне питання, якого розміру мусить бути картка, щоб записувати все протягом років? - Картка розміром не виходить з формату, якщо вона заповнена цілком, до неї приклеюється друга, третя і т.д. до Залежно від необхідності. Це не робить роботу працівників важчою. Хто мусить виконувати роботу і який штат потрібний до обслуговування картотки? Заповнювання карток було обов'язком оперативних робітників, які повинні старанно заповнювати картки і вносити сюди всі зміни. Періодично картотека переводила контрольну перевірку і на випадок недоліку оперативного працівника, нагадувала йому про необхідність введення змін. Бо і сам оперативний працівник, робота якогось відбувалася через УОС, був зацікавлений в цьому. Нічого складного у вірності цієї постановки немає.

В яких випадках, як користувалися послугами УОС і що це дає.

Послугами УОС оперативні відділи і кожний оперативний працівник користувався дуже часто, майже щоденно то в таких випадках:

1. Одержавши в сексота /агента/ попередні матеріяли на цю чи іншу особу оперативний працівник мусить перевірити її в УОС, чи проходить вона у обліку, чи немає на ній матеріялів у другому відділі, чи другого працівника. Одержавши довідку з УОС, що зазначена особа по обліку УОС не проходить, оперативний працівник по агентурному матеріялу заводить попередню розробку, заповнює на "фігуранта" облікову картку та реєструє матеріяли в УОС, від якого одержує облікову картку і номер справи, а заповнену облікову картку віддає в картотеку. Залежно від цінностей матеріялу та інтересу, який може становити ця особа, оперативний працівник дає агенту завдання по розробці, одночасно через УОС перевіряє можливість перевірки агентурних матеріялів через агентуру других працівників, чи других оперативних відділів. При такій перевірці може виявитися, чи особа, яка вас цікавить, проходить по облікам /які агент іншого відділу, чи як зв'язок того, чи іншого агента, пов'язаний з іншим оперативним працівником/. В таких випадках УОС працівникові довідки не дає, а повідомляє працівника пов'язаного з агентом, що такито і який працівник чи відділ цікавиться його агентом і зв'язками. В таких випадках оперативні працівники вирішують питання про особисті зустрічі. УОС повідомляє знову, що запитання про довідку передано такому і такому працівникові. Якщо ця особа являється агентом іншого оперативного працівника, то агентурні матеріяли передають йому, якщо він проходить тільки, як зв'язок агента то перший оперативний працівник виписує питання, які його цікавлять і передає другому оперативному працівникові, який при зустрічі з агентом в'являє всі питання і дає завдання агенту по розробці фігуранта. Всі матеріяли, що переходять від агента, обов'язково передає особі, що дає завдання звичайно через них секретаря відділу. Якщо фігурант і в другому випадку не проходить по облікам УОС, але становить інтерес своєю діяльністю, так оперативний працівник вивчаючи

ній сторінці записувались всі особи, що проходили по тій справі. Як попередні та і другі переховувалися в спеціальних скринях по абетці, як початкова літера так слідує дві. Таким чином користання картотекою було досить проste і легке. Всяку довідку в УОС можна було одержати продовж кількох хвилин. Крім того в УОС був т. зв. "стіл можливості", це картотека, що складалася з облікових карток на увесь таємний апарат /агентури/. Правда, агентура проводила і по попереднім обліку, але в цих карточках були точніші і обширніші дані про агента, із зазначенням дати завербування, прізвище працівника, що проводив вербування його кличка по якій справі використовується агент, коротка службова і особиста характеристика агента. Крім того детальний список зв'язків агента, куди заносилися всі особи, що приходять по матеріялах. Слід замітити, що в попередній картотечі під обліковця зазначається по матеріялах якого агента і коли проходив. А також який агент знайомий з цією особою, а тим самим має можливість до її обробки. Такі дані подаються в "столі можливостей". Природно, що у вас виникне питання, якого розміру мусить бути картка, щоби записувати все протягом років? - Картка розміром не виходить з формату, якщо вона заповнена цілком, до неї приклеюється друга, третя і т.д. Залежно від необхідності. Це не робить роботу працівників важкою. Хто мусить виконувати роботу і який штат потрібний до обслуговування картотки? Заповнювання карток було обов'язком оперативних робітників, які повинні старанно заповнювати картки і вносити сюди всі зміни. Періодично картотека переводила контрольну перевірку і на випадок недоліку оперативного працівника, нагадувала йому про необхідність введення змін. Бо і сам оперативний працівник, робота якогоякого відбувалася через УОС, був зацікавлений в цьому. Нічого складного у вірності цієї постановки немає.

В яких випадках, як користувалися услугами УОС і що це дає.

Прислугами УОС оперативні відділи і кожний оперативний працівник користувався дуже часто, майже щоденно то в таких випадках:

1. Одержавши в сексота /агента/ попередні матеріяли чи цю чи іншу особу оперативний працівник мусить перевірити її в УОС, чи проходить вона у обліку, чи немає на неї матеріялів у другому відділі, чи другого працівника. Одержавши довідку з УОС, що зазначена особа по обліку УОС не проходить, оперативний працівник по агентурному матеріялу заводить попередню розробку, заповнює на "фігуранта" облікову картку та реєструє матеріяли в УОС, від якого одержує облікову картку і номер справи, а заповнену облікову картку віддає в картотеку. Залежно від від цінностей матеріялу та інтересу, який може становити ця особа, оперативний працівник дає агентуві завдання по розробці, одночасно через УОС перевіряє можливість перевірки агентури матеріялів через агентуру других працівників, чи других оперативних відділів. При такій перевірці може виявитися, чи особа, яка вас цікавить, проходить по облікам /які агент іншого відділу, чи як зв'язок того, чи іншого агента, пов'язаний з іншим оперативним працівником/. В таких випадках УОС працівникові довідки не дає, а повідомляє працівника пов'язаного з агентом, що такито і такий працівник чи відділ цікавиться його агентом і зв'язками. В таких випадках оперативні працівники вирішують питання про особисті зустрічі. УОС повідомляє знову, що запитування про довідку передано такому і такому працівникові. Якщо ця особа являється агентом іншого оперативного працівника, то агентурні матеріяли передають йому, якщо він проходить тільки, як зв'язок агента то перший оперативний працівник виписує питання, які його цікавлять і передає другому оперативному працівникові, який при зустрічі з агентом вияснює всі питання і дає завдання агентуві по розробці фігуранта. Всі матеріяли, що переходять від агента, обов'язково передає особі, щодала завдання звичайно через них секретаря відділу. Якщо фігурант і в другому випадку не проходить по облікам УОС, але становить інтерес своєю діяльністю, так оперативний працівник вивчаючи

агентурною секретною дорогою за вказанням слідчого. Практикант також переводив слідств при слідчому. для деяких важко перевести оформлення допиту - це є фіксації доказів, або записання протоколів показу. Тут потрібна грамотність. Треба вміло передати думки, записати правильно і подрібно те, що говорить обвинувачений, що - як правило - не все точно виповнялось. Важне, щоб охопилося сенсовну думку показів обвинуваченого. Як правило, кожний обвинувачений на слідстві старається говорити як найменше про свою вину, чим це є дійсно, при чому розумний обвинувачений дорогою відказів і других заходів відмовляється від вини. Дістати повні дані від такого обвинуваченого, справа спритности і повного знання слідчого. Слідчий повинен вміти обходитися з відомими матеріалами. Повинен мати добре обдуманний план, коли не примінюється фізичних засобів при переслуханні. Тут і штука, коли примінюється фізичні засоби, дуже важне більше знання. Коли примінюється фізичні засоби, можна дістати від кожного арештованого потрібних зізнань в кожному напрямку. Крім побоїв, примінювалось т. зв. "конзеер". Він полягав в тому, що до арештованого допитували кілька днів без перерви. Примінювання цього метрда доводило арештованого до цього, що він був готовий говорити все, що захочуть, щоб тільки зберигти себе від мук. Факт, що застосовання фізичної муки не все дає бажані наслідки.

УОС - Обліково Статистичний Відділ.

Цей відділ до року 1932. називався УОССС. УОС являвся хоч і самостійним відділом, але нерозлучною частиною всіх оперативних відділів. Крім цього в УОС концентрувалися всі обліки, зберігалися всі архіви. УОС слідкувало за роботою оперативних відділів - вірніше - відбивало їх роботу, а це зобов'язувало оперативні відділи до більш чіткої постановки агентурно-оперативної роботи відбитки останної через УОС. У картотеці УОС знаходилися на облік абсолютно всі особи, які переходили через матеріали агентур і слідчих справах за весь час існування ЧеКА, ГПУ, НКВС. Картотека УОС знаходилася у спеціально приготіваній огнестривалій шафі і складалася з облікових карток по спеціально розробленій формі, в якій записувалося: ім'я, прізвище, по батькові, рік і місце народження, національність, місце праці і проживання, та короткий зміст матеріалів, що вказували на нього, при тому обов'язково було поставлено дату взяття на облік, яким відділом чи підвідділом. Якщо обліковець проходить по агентурній справі, то вказується номер і кличка агентурної справи, номер попередньої розробки. Форма картки мала слідуючий вигляд:

- . . . - абетка /ставляється три перші літери прізвища /
- 1/..... - дата взяття на облік
 - 2/..... - прізвище, ім'я та по батькові
 - 3/..... - рік та місце народження
 - 4/..... - Національність
 - 5/..... - місце праці
 - 6/..... - ґах
 - 7/..... - місце проживання
 - 8/..... - номер та кличка агентурної справи, формуляр номер слідчої справи чи попередньої розробки.
 - 9/..... - яким відділом чи під відділом взято на облік

На звороті цієї картки записується короткий зміст матеріалів і заноситься всі зміни. З попередньої агентурної роботи заведена справа формуляр, чи з попереднього та другого виду обліку. Заведена агентурна справачи в наслідок агентурної розробки почато слідство, коли почато, коли скінчено, наслідки суду. Зазначений вид обліку був попереднім і якби основним тому, що по агентурній і слідчій справі завопилися ще долаткові карточки, більшого розміру, з більшою кількістю питань, при чому на зворот-

через свого агента коло його зв'язків і після перевірки цих зв'язків через УОС і "стіл можливостей" підбирає кандидатуру для вербування додаткового агента. Може виявитись, що хтось із зв'язків фігуранта являється агентом, тоді, роблять, як вже сказано вище. Але може виявитись, що хтось із зв'язків фігуранта були люди, які раніше проходили, або проходять в даний час по серйозним справам, тоді залежно від матеріалів, їх приписують до тих, що вже мають і проводять розробку не однієї особи, а всіх, які фігурують в агентурних матеріалах.

2. Перевірка через УОС і "стіл можливостей" провадиться також при обробці кандидатури на вербування і перед ним. Це відкидає випадки /дуже неприємні/, коли кандидатура, взята на обробку може виявитись із числа діючої кандидатури агента, чи була колись агентом, але через якісь причини виключена із числа агентів. Робота оперскладу, чи УОС не була ідеальною, були всякі випадки, в яких були винні працівники, їх халатне відношення до службових обов'язків, за що вони були покарані. Справа в тому, що у відділах впершу чергу контролював і координував всю працю начальник відділу, який у всіх випадках, який раніше всього вимагав довідку з УОС; вже видно з того, що вона завжди підшивалась попереду всіх матеріалів, була першою сторінкою справи. Крім того вербування агента завжди санкціонувалась начальником відділу, а інколи вимагалась санкція начальника оласного управління.

Оперативний працівник, що намітив завербування тієї чи іншої особи, мусить описати матеріали на цю кандидатуру і обоснувати потребу завербування цієї особи, після чого міг одержати санкцію на вербування - тому, що агентура являється основою всієї роботи /інакше, звичайно, не може бути/ і тому безконечно вербування може довести до поганих наслідків. Впершу чергу реконспірує агентуру, а то приведе і до розвалу справи, коли новий агент передить, що ним цікавляться і вони будуть у глибокому підпіллі, а агент у своїх матеріалах буде доносити різні нісенітниці, а не те, що цівать органи. Такі випадки можуть бути, але при більшій продуманій і обережній роботі, при підборі кандидатури агента, а потім продуманого завербування, можливість дволичности агента майже на 90 - 95 % відкидається. В УОС зберігалися всі архіви, що складалися з агентурних матеріалів, справ, формулярів, агентурних справ, слідчих справ, і справ колишньої царської охорони по розрібці нею осіб підозрілих в революційній діяльності.

Матеріали, що попали в архів, це :

1. Агентурні матеріали, що не становлять оперативного інтересу сьогодні - підшиті в окремі пачки і занумеровані.

2. Справи формулярі, які здавалися в архів оперативними відділами, як ті, що не становлять оперативного інтересу й мають старі агентурні матеріали на особи, що виїхали /не встановлено куди/, що вмерли, й справи формулярів, по яких проведено слідство і фігурант засуджений, або ув'язнений. Всі ці справи при їх зведенні повинні бути в твердій окладці і зверху і знизу має бути штамп "зберігати вічно". Досить часто на фігуранта справи формуляра, що вибув кудись, прибувало з нового місця запитання про наявність компромітуючих даних про нього, а в таких випадках УОС пересилає справу - формуляр з архіва і передається в оперативний відділ до дальшої розробки.

3. Також положення з агентурними справами з тією різницею, що справа може бути розшита, тоді тоді з неї можуть бути виділені справи на особи, що не потягнені до відповідальності по даній справі, за відсутність матеріалів і необхідність дальшої агентурної розробки. Крім того з агентурної справи можуть бути виділені матеріали про кожного фігуранта окремо. Різниця між агентурною справою а справою формуляра така, що справа формуляра заводиться за агентурними матеріалами на одну особу, що фігурує у матеріалах. Агентуна ж справа заводиться на групу осіб, що фігурують в агентурних матеріалах, пов'язаних між собою однією метою, одним завданням. Так само на особи, що в свій час проходили по агентурній справі за злочин, після відбуття кари і повороту на місце проживання, заводиться формуляр, куди записуються матеріали з агентурної справи така особа була на обліку, як "актив".

В архіві були спеціальні працівники, які розробляли архів. Незнаю чи дійсно переслідувалися цілі якогось наукового вивчення тих чи інших формувань складу фігурантів та інших, але, що робили такі працівники в архіві, кажу чесно незнаю. Обов'язком працівників архіву була розробка і приведення до порядку матеріалів царської охрани. Наскільки мені відомо, що тих матеріалів були взяті особи, що не були РСДН /меншовики/, БСЕРР-и, монархісти, іт.п. тобто особи котрі не були в більшовицькій партії. На всі такі особи були заведені формуляри, куди приписувалися матеріали, що малися на них з царської охрани, не стверджуючи їх приналежності до тої чи іншої партії. Більше нічого по архівних матеріалах не зроблено. Скажу ще, що може я не знаю більше. Зупиняюсь ще на такому питанні :

З чого складалися всі обліки УОС, яка категорія людей бралася на картотечовий облік по УОС ?

Кожний оперативний працівник має своє "сфарбування", як я вже сказав. у всіх матеріалах і сама робота поділялася по своїм прикметам. Так пр. III. відділ чи КРО мали свої обліки, терористи, шпіони, диверсанти, учасники антисовітських армій, колишні білі, петлюрівці, учасники політ-банд, махнівці та інші. IV. відділ мав обліки : учасники антисовітських партій, троцькісти, колишні члени ВКПб виключені за різні злочини, з першу чергу за неузгодження з генеральною лінією партії, націоналісти, шовіністи, учасники антисовітських формувань, політ-банд, священники, колишні члени царської поліції, учасники антисовітських армій, антисовітського характеру, особи, що проявляють себе антисовітським настроєм і т.п.. VII відділ ЕКО - мав обліки диверсії, шкідництва, саботажа, антисовітські елементи і т.п.. Властиво кажучи, напрямків для обліку була така кількість, що повністю охоплювала всі прояви. Картотека УОС з бігм часу поповнялась новими обліковими картками, на всякі особи і складала велику кількість. При цьому слід мати на увазі, що всі обліки районів області відбувалися в картотечі УОС обласного управління НКВС. Крім того райони області мали мали на місцях картотеки на всі особи, що проходили по їх матеріалах. Більш того - агентура була на централізованому обліку і облікові картки на неї знаходилися не тільки в районах чи областях, обласних управліннях НКВС а і в центральних апаратах НКВС, як в УОС НКВС України та УОС СРСР?

Особливо цінну агентуру використовували дуже часто для рейду в інші міста анавіть столицю України чи СРСР. Мені відомо, що у Великому Томаці був агент "советський", який працював спеціально по німецькій лінії і був одним з найкращих агентів Дніпропетровської області, часто приїздив на виклики Москви. Назвав прізвища того агента незнаю. В Дніпропетровському був агент "Лондон" - Наум Ямпольський, що працював замісником начальника електроцеху на коксотехнічному заводі. Його завжди приймав з матеріалами начальник обл. управління. "Лондон" часто виїздив у рейд на виклик НКВС СРСР. Із Москви приходили гарні оцінки про його роботу.

/ Продовження у наступному числі /